

# การประเมินผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศ ของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น

กัลยกร วรกุลฐาณีย์<sup>1</sup>

พรณวดี ประยงค์<sup>2</sup>

รุจน์ โกมลบุตร<sup>3</sup>

## บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “การประเมินผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น” พัฒนามาจากการวิจัยเรื่อง *โครงการประเมินผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น* สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการวิจัยและบทความมีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดกิจกรรมของภาคีเครือข่าย 3 พื้นที่ ในการสร้างความรู้ ทศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกของผู้ปกครอง และเพื่อประเมินผลกิจกรรมดังกล่าว พื้นที่ 3 แห่งที่ สสส. อำนวยการในการจัดกิจกรรม ได้แก่ อำเภอฟร้าว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี การอบรมมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่พูดคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่น อันจะนำไปสู่การลดปัญหาท้องไม่พร้อม

---

**หมายเหตุ** บทความนี้พัฒนาจากงานวิจัยเรื่อง *โครงการประเมินผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น* โดย นิธิดา แสงสิงแก้ว และคณะ (2559) สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

<sup>1</sup> รองศาสตราจารย์ประจำกลุ่มวิชาโฆษณา คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

<sup>2</sup> อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาประชาสัมพันธ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

<sup>3</sup> รองศาสตราจารย์ประจำกลุ่มวิชาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระเบียบวิธีที่ใช้ในการประเมินผล ได้แก่ การสังเกตการณ์ (field observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (depth interview) กระบวนการที่จัดกิจกรรม และใช้แบบประเมินก่อนและหลังอบรมสำหรับผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการอบรม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

(1) การสัมภาษณ์กระบวนการพบว่า กระบวนการทั้งหมดมีประสบการณ์ทำงานเรื่องเพศและประสบการณ์เป็นวิทยากรกระบวนการ หลักสูตรการอบรมเน้นการทำกิจกรรมสร้างการเรียนรู้มากกว่าการบรรยาย และออกแบบให้มีการอบรมหรือพบกลุ่มมากกว่า 1 ครั้ง เพื่อหวังผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ข้อเสนอต่อการแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นคือ การพัฒนาวิทยากรกระบวนการ การพัฒนาหลักสูตรพ่อแม่ มีนโยบาย งบประมาณ และแผนการทำแผนงานระหว่างหน่วยงานที่ชัดเจน รวมทั้งการรณรงค์เรื่องเพศผ่านสื่อขนาดใหญ่

(2) ผลการสังเกตการณ์พบว่า กิจกรรมภาพรวมประกอบไปด้วยเนื้อหาต่างๆ ทั้งด้านความรู้ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการให้ความรู้ด้านทักษะการสื่อสาร โดย 2 พื้นที่ ใช้หลักสูตรของมูลนิธิแพथทูเฮลท์ สำหรับอีก 1 พื้นที่ ใช้สื่อจาก คู่มือ (กล้า) คุยกับลูกวัยรุ่นเรื่องเพศ ของ สสส. กระบวนการในการอบรมที่จะได้ผลควรเป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม การเล่นบทบาทสมมติ จะเรียนรู้ได้ดีกว่าการฟังและพูดคุย และควรมีการผสมผสานคนหลายวัยเข้าด้วยกัน เป็นกลุ่มเล็ก มีการพบปะเป็นระยะๆ ทำอย่างต่อเนื่อง

(3) ผลการประเมินโดยใช้แบบประเมินพบว่า ผู้ปกครองใน 3 พื้นที่ มีทัศนคติต่อเรื่องเพศของลูกหลานวัยรุ่นไม่แตกต่างจากก่อนเข้าร่วมโครงการมากนัก กล่าวคือ ยังคาดหวังให้วัยรุ่นเชื่อฟัง ไม่อยากให้รักในวัยเรียน เป็นต้น เช่นเดียวกันกับระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศที่มีเพียงพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องเพศที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่อีก 2 พื้นที่ไม่แตกต่างจากเดิมมาก ในส่วนของทักษะการสื่อสารเรื่องเพศจะพบว่า ผู้ปกครองใน 3 พื้นที่ มีทักษะในการสื่อสารกับลูกวัยรุ่นในภาพรวมที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ทักษะในการพูดคุยเรื่องเพศกลับไม่พัฒนาไปมากนัก

การศึกษาพบว่า การอบรมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของผู้ปกครองได้ระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถทำให้ ผู้ปกครองพูดคุยเรื่องเพศในระดับที่ลึกซึ้งกับลูกวัยรุ่นได้ เพราะการอบรมยังไม่ สามารถปรับทัศนคติของผู้ปกครองได้มากนัก เช่น ทัศนคติในเรื่องเพศ ทัศนคติ ต่อความเป็นวัยรุ่น ข้อเสนอแนะคือ ต้องใช้สื่อต่างๆ ช่วยปรับทัศนคติของสังคม โดยรวมในเรื่องเพศ และพัฒนาหลักสูตรการอบรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

## Abstract

An article entitled “An Evaluation on a Process of Making an Activity to Create Knowledge and Understanding, Attitude, and Communication Skills about Sex between Parents and Teenage Kids” is developed from a research named *An Evaluation on a Process of an Activity to Create Knowledge and Understanding, Attitude, and Communication Skill about Sex between Parents and Teenage Kids Project*, supporting by Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth). The research project as well as the article is objectively aimed to study a process of making an activity of alliances in three areas in order to build up knowledge, attitudes and communication skills about sex for parents to their kids; as well as to evaluate the activity result. The three studied areas, which were organized by ThaiHealth, are Phrao District, Chiang Mai Province; Chiang-Kham District, Phayao Province; and Nongyaplong District, Petchaburi Province. The workshop is supposed to encourage parents to talk about sex with their teenage kids causing the decline in non-ready pregnancy problem.

The evaluation methodology relies on field observation and in-depth interviews of facilitators. Perhaps, the process of an activity

along with the pre-evaluation and post-evaluation for the parents who attended the workshop can be concluded as of the followings:

1. Regarding an interview with facilitators, it showed they had an experience in sex working as well as being workshop moderator. The workshop is emphasized on an activity rather than a lecture as well as is designed to train or meet the participants more than one times, expecting to change behaviour. The suggestion to prevent the pregnancy in teenagers was to improve moderator of the process. To some extent, the parents curriculum development was supported by a clear policy, budget, and a cooperation working plan between each department as well as constructing a campaign about sex through huge media channels.

2. According to an observation, an overall activity contained knowledge content, attitude changing, and communication skill knowledge. In this regards, two areas used a curriculum from Path2Health Foundation while the other area depended on a manual namely, *(Brave), Talk to Your Kids* about sex by ThaiHealth. The process of the workshop should have been a learning process through activity and roleplay which was better than listening and discussing. In addition, there should have been people from different ages and should have been divided into small groups. Hence, these groups should have been continually meet.

3. As a result of the evaluation forms, it turned out the workshop made few difference of the parents' attitude towards their kids comparing to before attending the workshop. It means that the parents still wanted their kids to listen to what they said and did not have a relationship during their study, for example. Otherwise, the level of understanding about sex in Phrao, Chiang-Mai was obviously higher,

whereas the other two areas remained almost the same. In term of communication skill, the parents in three areas developed a better skill in communicating with their kids. Nonetheless, the communication skill about sex was not much improved.

The study represented that the workshop generated a change in knowledge level, attitudes, and performances of the parents at certain point, however, it did not fully inspire the parents to talk with their kids in an in-depth level since the workshop did not really improve parents' attitude; for instance, attitudes about sex and attitudes towards teenagers. Conclusively, the recommendation is to use any kind of media in adjusting society's attitude about sex as well as develop more efficient workshop curriculum.

## ที่มาและความสำคัญ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กำหนดให้การขับเคลื่อนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นประเด็นสำคัญในแผนการดำเนินงานของ สสส. ในปี 2555-2557 ด้วยการจัดบริการที่จำเป็นสำหรับวัยรุ่นทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานแบบสอดคล้องประสานกันระหว่างทุกองค์กรภาคส่วนในระดับพื้นที่ สสส. ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้อง ออกแบบภารกิจ 9 ด้าน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นแบบบูรณาการ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2556) หนึ่งในภารกิจสำคัญคือ ภารกิจที่ 2 ที่จะให้การสนับสนุนให้พ่อแม่มีทักษะการคุยกับลูกอย่างเปิดใจ เรื่องความรัก ความสัมพันธ์ และเพศสัมพันธ์ ภารกิจนี้มุ่งเน้นการให้ข้อมูลและเพิ่มทักษะด้านการสื่อสารแก่พ่อแม่ที่จะช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจและเรียนรู้เรื่องเพศได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของการให้ความรู้ผ่านการฝึกอบรม และพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัว (family communication about sex) ซึ่งวางแผนการดำเนินงานเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

ข้อมูลจากการศึกษาทั่วโลกพบว่า กิจกรรมหรือสิ่งที่พ่อแม่และสังคม จะช่วยกันทำเพื่อป้องกันปัญหานี้ซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนว่าได้ผลดีประกอบด้วย (1) การจัดเพศศึกษาในโรงเรียน (2) จัดตั้งศูนย์พัฒนาเยาวชนและครอบครัว ในชุมชน (3) การพัฒนาเยาวชน มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมั่นในตนเอง และ (4) บริการเชิงรุกสู่ครอบครัว ให้พ่อแม่มีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาในบุตรหลานของตนเอง (ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล และคณะ, 2555) โดยกิจกรรมข้อที่ 4 สอดคล้องกับข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและจากประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานในพื้นที่เรื่องเพศ ซึ่งให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่าพ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษาเรื่องเพศที่ดีที่สุดของวัยรุ่น เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับลูกมากที่สุด ในขณะที่การสื่อสารเรื่องเพศเชิงบวกในครอบครัวจะช่วยลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในเยาวชนได้ ข้อมูลนี้สอดคล้องกับแนวคิดการทำงานเพื่อป้องกันปัญหาท้องไม่พร้อมจากทั่วโลก ที่ใช้การสื่อสารในครอบครัวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลายประเทศในทวีปแอฟริกาและสหราชอาณาจักรที่มีโปรแกรมการอบรมให้ความรู้พ่อแม่เกี่ยวกับเพศและสุขภาพ (นิธิดา แสงสิงแก้ว และคณะ, 2557)

โดยองค์ประกอบของการจัดพื้นที่การเรียนรู้พ่อแม่เพื่อคุยเรื่องเพศกับลูกที่สำคัญคือ กระบวนการและกระบวนการ หรือโมเดลการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น สสส. จึงต้องการพัฒนาต้นแบบกระบวนการและโมเดลการจัดการเรียนรู้ที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดพื้นที่การเรียนรู้พ่อแม่เพื่อคุยเรื่องเพศกับลูกทั่วประเทศ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

ในการศึกษาครั้งนี้ ทีมผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้ลงพื้นที่ต้นแบบ 3 พื้นที่ คือ อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดกิจกรรมของภาคีเครือข่าย 3 พื้นที่ในการสร้างความรู้ ทักษะคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกของผู้ปกครอง
2. เพื่อประเมินผลความรู้ ทักษะคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการใน 3 พื้นที่เครือข่าย

## ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษากระบวนการจัดกิจกรรม หรือโมเดลการจัดการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น โดยจะเน้นการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมและผลการประเมินด้านความรู้ ทักษะคิด และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการโดยการเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของพื้นที่ต้นแบบ 3 พื้นที่ คือ อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอหนองหุ้มปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

## แนวคิดการจัดกิจกรรมอบรมผู้ปกครองเกี่ยวกับเรื่องเพศเพื่อสื่อสารกับลูกวัยรุ่น

### กระบวนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการสื่อสารเรื่องเพศระหว่างผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น

ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและจากประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานในพื้นที่เรื่องเพศให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษาเรื่องเพศที่ดีที่สุดของวัยรุ่น เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับลูกมากที่สุด ในขณะที่การสื่อสารเรื่องเพศเชิงบวกในครอบครัวจะช่วยลดปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในเยาวชนได้ ข้อมูลนี้สอดคล้องกับแนวคิดการทำงานเพื่อป้องกันปัญหาท้องไม่พร้อมจากทั่วโลก ที่ใช้การสื่อสารในครอบครัวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการทำงาน รวมทั้งข้อสังเคราะห์งานวิจัยหลายชิ้นที่สรุปตรงกันว่า เด็กที่ตั้งครรภ์ไม่พร้อมมีแนวโน้มการสื่อสารเรื่องเพศกับผู้ปกครองในระดับต่ำ (Raffaelli, 2003) สำหรับประเทศไทย จากการสำรวจของกรมอนามัยพบว่า บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความยับยั้งชั่งใจของวัยรุ่นในเรื่องเพศมากที่สุดอันดับ 1 คือ ตัววัยรุ่นเอง ร้อยละ 45.5 รองลงมาคือแม่ ร้อยละ 38.5 และพ่อ ร้อยละ 24.5 อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผลจากงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัวที่มีจำนวนไม่มากนัก จะออกมาในทิศทางเดียวกันว่า พ่อแม่ผู้ปกครองเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะสื่อสารเรื่องเพศกับลูก แต่การพูดคุยเรื่องเพศกับลูกสำหรับ

พ่อแม่ในบริบทสังคมไทยนั้นยังมีข้อจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องเพศยังเป็นเรื่องอ่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารเรื่องเพศเพื่อให้เด็กเข้าใจและปฏิบัติตนให้เกิดความปลอดภัย

จากการศึกษาของ พรฤดี นิธิรัตน์ (2550) เกี่ยวกับสถานการณ์การสื่อสารเรื่องเพศระหว่างพ่อแม่กับลูกวัยรุ่นในครอบครัวไทย พบว่า พ่อแม่หลายคนยอมรับว่า ตนเองไม่มีศักยภาพในการสอนเรื่องเพศ ดังนั้น เพื่อให้การพูดคุยมีประสิทธิภาพ พ่อแม่ผู้ปกครองควรมีพื้นฐานความรู้เรื่องเพศเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการพูดคุยกับลูก อีกทั้งจากการศึกษาพบว่า ในการพูดคุยเรื่องเพศกับลูกวัยรุ่นนั้น ควรเริ่มการพูดคุยโดยเร็ว โดยอายุเฉลี่ยของเด็กไทยนั้นอยู่ที่ 13.5 ปี ซึ่งนับว่าค่อนข้างช้า การพูดคุยเชิงรุกโดยที่ไม่ต้องรอให้เกิดปัญหา เป็นสิ่งที่ควรทำ เนื่องจากทำให้เด็กมีความรู้

ผลงานวิจัยเรื่อง *การศึกษาแนวทางในการออกแบบฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก* (นิธิตา แสงสิงแก้ว และคณะ, 2557) ในส่วนของการทบทวนวรรณกรรมได้รวบรวมกระบวนการจัดกิจกรรมอบรมพ่อแม่ซึ่งพบว่า มีวิธีการที่หลากหลายที่ใช้ในการอบรมวิธีการสื่อสารกับพ่อแม่เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง มีความเข้าใจและมีความรู้ มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และมีทักษะในการพูดคุยเรื่องเพศกับลูก เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Newby et al., 2011) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (กุลกานต์ อภิวัฒน์ลังการ และคณะ, 2551; Forehand et al., 2007) กระบวนการมีส่วนร่วม (AIC) (กมลทิพย์ ทิพย์สังวาล และคณะ, 2556) กระบวนการพัฒนาชุมชน (ศิริพร จิรวัฒน์กุล และคณะ, 2554) การใช้สื่อ เช่น คู่มือการสื่อสารเรื่องเพศ แบบเรียนรู้สำเร็จรูป VCD (อาภาพร เผ่าวัฒนา, 2555) ไฟล์เสียง (O'Donnell et al., 2007) การใช้มัลติมีเดียซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Turnbull et al., 2011) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่มีวิธีการใดที่สามารถประสบความสำเร็จได้โดยการให้กลุ่มเป้าหมายคือ พ่อแม่ผู้ปกครองเปิดรับสารที่ต้องการสื่อสารเรื่องการพูดคุยเรื่องเพศกับลูกได้ในครั้งเดียว แต่ต้องมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่วนวิธีการที่ใช้นั้นน่าจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสม



ที่ได้ประเมินกลุ่มผู้รับสาร (pre-evaluation/parents knowledge assessment) ว่า เหมาะสมกับวิธีการใด

แนวทางและการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็น การบูรณาการรูปแบบ เนื้อหา วิธีการ และการดำเนินงานของหน่วยงานภาคี เครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการมา ได้ข้อสรุปว่า ในการดำเนินงานในบริบท ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมที่แตกต่างกันนั้น อาจไม่มีโมเดลที่เหมาะสมเพียง รูปแบบเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการศึกษาความต้องการของชุมชน ธรรมชาติของ ชุมชน และการนำโมเดลไปใช้ที่อาจมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของระยะเวลา วิธีการ หลักสูตร ความถี่ของกิจกรรม และวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสม กับบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย แต่จะมีความเหมือนกันในเนื้อหาของการ แลกเปลี่ยน ได้แก่

1. เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เรื่องเพศ (knowledge) เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครอง มีความมั่นใจและสามารถสื่อสารเรื่องเพศกับเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเพศวิถีเพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีความเข้าใจเรื่อง เพศวิถีของเยาวชน (attitude) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใหญ่เปิดใจกว้างและเข้าใจชีวิต ทางเพศของวัยรุ่นที่แตกต่างกันหลากหลาย ตลอดจนปรับทัศนคติที่ไม่เป็นกลางใน เรื่องเพศ ลดการตัดสินเพศวิถีของวัยรุ่นและเพิ่มโอกาสในการสื่อสารระหว่างกัน
3. เนื้อหาเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงบวกเพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองผู้เข้าอบรม เข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับการสื่อสาร (skill) เช่น ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง การ สะท้อนความรู้สึก การสื่อสารสองทาง รวมทั้งละลายทัศนคติในเรื่องอำนาจ ในบริบทการสื่อสารที่ไม่เท่ากันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก

### กระบวนการ

กระบวนการเป็นบุคคลสำคัญต่อการจัดพื้นที่การเรียนรู้ จะต้องเป็นผู้ที่ ตระหนักและเข้าใจปัญหาของพื้นที่ และเห็นศักยภาพตัวเองว่าเป็นผู้สร้างการ เปลี่ยนแปลงได้ อาจเป็นผู้ที่มีบทบาทตามตำแหน่ง ได้แก่ พยาบาล นักวิชาการ สาธารณสุข เป็นต้น ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นกระบวนการจะต้องไม่ตัดสินหรือให้คุณค่า

กับพฤติกรรมเรื่องเพศ อันจะมีผลต่อความไว้วางใจของผู้ร่วมอบรม นอกจากนั้น ควรจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดี มีทัศนคติเชิงบวกกับพ่อแม่และ ประเด็นเรื่องเพศ สามารถจัดพื้นที่การเรียนรู้ของพ่อแม่ด้วยการกระตุ้นให้เกิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันมากกว่าการสอนหรือบอก รวมทั้งควรเป็น บุคคลที่มีความยืดหยุ่นในการทำงาน ติดตามและเท่าทันข่าวสารรอบด้าน

กระบวนการสำหรับพื้นที่การเรียนรู้พ่อแม่ นั้น ควรได้รับการพัฒนาอย่าง สม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจต้นทุนเดิมของกระบวนการ ทั้งในด้านเนื้อหา เรื่องเพศ การสื่อสาร และทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเข้าร่วมการปรับทัศนคติเพื่อ เตรียมความพร้อมในการทำหน้าที่จัดเวทีเรื่องเพศต่อไป นอกจากนั้น พื้นที่ควร มีกลไกเสริมพลังหรือระบบพี่เลี้ยงให้กับกระบวนการและเพิ่มเติมทักษะกระบวนการอื่นๆ นอกเหนือจากการสื่อสารเรื่องเพศเป็นระยะๆ พร้อมทั้งเปิดโอกาส ให้กระบวนการมีเวทีพบปะพูดคุยระหว่างกลุ่มกระบวนการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน เข้าร่วมการอบรมใช้สื่อการเรียนรู้ตามนโยบายของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง รวมทั้งเรื่องกองทุนและงบประมาณต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ ดำเนินงานต่อไป

## วิธีวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษากลุ่มกระบวนการหรือผู้สื่อสาร และผู้รับสาร คือ พ่อแม่ ดังนี้

### 1. กลุ่มกระบวนการหรือผู้สื่อสาร

จัดทำการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิควิธีการสังเกตการณ์ (field observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (depth interview) แกนนำกลุ่มภาคี เครือข่ายที่จัดกิจกรรม 3 กลุ่ม 3 จังหวัด (เพชรบุรี พะเยา และ เชียงใหม่) ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

#### 1. แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการ (depth interview)

(1) แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการประเมินผลฯ

(2) ทักษะที่สำคัญในการทำกิจกรรมอบรม

(3) ความคิดเห็นสำหรับการจัดกิจกรรมอบรม

2. การสังเกตการณ์ (field observation) มีประเด็นในการสังเกตการณ์ ดังนี้

(1) กระบวนการดำเนินการสื่อสาร/อบรม: จำนวนของผู้สื่อสารหรือกระบวนการ กระบวนการในการดำเนินกิจกรรม

(2) เนื้อหาของกิจกรรมการสื่อสาร/อบรม: เนื้อหาด้านความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศ เนื้อหาด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการพูดคุยเรื่องเพศเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะการพูดคุยเรื่องเพศ

(3) ผู้มาร่วมกิจกรรมอบรม: จำนวนผู้มาร่วมกิจกรรม คุณลักษณะของผู้มาร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรม

## 2. กลุ่มผู้รับสาร

จัดทำแบบประเมินก่อนและหลังอบรมสำหรับผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ โดยส่งไปให้ภาคีเครือข่ายทั้ง 3 แห่ง ในรูปแบบของแบบสอบถามปลายปิด ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ (1) การประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย (safe sex) (2) การประเมินทัศนคติของผู้ปกครองต่อเรื่องเพศของลูกหลานวัยรุ่น และ (3) การประเมินทักษะและความสามารถในการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น

## ผลการศึกษา

### 1. กลุ่มผู้สื่อสาร

#### 1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกกระบวนการ

ระหว่างเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม 2558 โครงการฯ ได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้สื่อสารจำนวน 3 กลุ่มจากพื้นที่จัดกิจกรรมอบรมผู้ปกครองจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ (1) เสาวลักษณ์ ยาสุรธรณ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ และหัวหน้างานสุขภาพจิต จิตเวช และสารเสพติด โรงพยาบาลพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (2) มณฑนา เพ็ญฟู พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ กลุ่มงานเวชกรรมสังคม และอัจฉราพร ใจกล้า พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ กลุ่มงานส่งเสริมและป้องกันโรค

โรงพยาบาลเชียงคำ จังหวัดพะเยา และ (3) ศิริกร บัวครอง พยาบาลวิชาชีพ  
ชำนาญการ งานให้คำปรึกษา กลุ่มการพยาบาล และนิตยา คณา พยาบาล  
วิชาชีพชำนาญการ กลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลหนองหุ้มปล้อง จังหวัด  
เพชรบุรี

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

(1) ความเป็นมาของการเข้าร่วมโครงการวิจัยประเมินผล

ทีมวิทยากรทั้ง 3 ทีม มีความสนใจดั้งเดิมเกี่ยวกับการทำงานเรื่อง  
เพศวิถีและวิทยาการกระบวนการ มี 2 ทีม (หนองหุ้มปล้อง และเชียงคำ) ที่  
เคยร่วมงานเรื่องเพศวิถีศึกษาและหลักสูตรพ่อแม่กับมูลนิธิแพथูเฮลท์ ซึ่งเป็น  
องค์การพัฒนากาคนอกชนที่ทำงานส่งเสริมสุขภาพ ส่วนที่พร้าวเคยเอาซีดีหรือ  
สื่อในประเด็นการสื่อสารเรื่องเพศกับวัยรุ่น ของแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตเพื่อ  
สุขภาวะสังคมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มา  
ใช้ในการทำงาน ต่อมาเมื่อทั้ง 3 ทีมได้ร่วมการอบรมแลกเปลี่ยนเรื่องการปรับ  
พฤติกรรม กับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ จึงได้อาสาจัดทำโครงการอบรม  
พ่อแม่ผู้ปกครองในเรื่องการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกในพื้นที่ของตนเอง และให้ทีม  
วิจัยไปจัดกิจกรรมประเมินผล กรณีหนองหุ้มปล้องมีปัจจัยเพิ่มเติมคือ ต้องการ  
รู้ว่โครงการเพศวิถีศึกษาและหลักสูตรพ่อแม่ที่ทำไว้กับมูลนิธิแพथูเฮลท์มีผล  
สัมฤทธิ์หรือไม่ อย่างไร จึงต้องการร่วมโครงการวิจัยประเมินผล ส่วนกรณีพร้าว  
เข้าร่วมเพราะจะได้พัฒนาองค์ความรู้ มีโอกาสได้สื่อมาใช้เพิ่มเติม ได้รับแรง  
กระตุ้นในการทำงานจากการมีผู้ประเมิน และได้พัฒนาตัวเอง รวมทั้งจะช่วยใน  
การสร้างเครือข่ายในพื้นที่ให้แข็งแรง

(2) ความเกี่ยวข้องของโครงการกับงานที่ทำ

ผู้ให้สัมภาษณ์จากเชียงคำและหนองหุ้มปล้องบอกว่า โครงการฯ  
มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานที่ทำ เพราะในชุมชนพบปัญหาการท้องในวัยรุ่นจำนวน  
มาก ส่วนกรณีพร้าวบอกว่า โครงการเกี่ยวข้องกับการทำงานที่ระดับหนึ่ง แต่หาก

จะให้เกี่ยวข้องโดยตรงน่าจะเป็นงานด้านอนามัยเจริญพันธุ์มากกว่างานสุขภาพจิตที่ทำอยู่ในโรงพยาบาล แต่ก็ยินดีที่จะทำงานด้านนี้ เพราะทำมาต่อเนื่อง และผู้บริหารโรงพยาบาลพรวักก็ยินยอม

#### (3) ประสบการณ์ในการทำงานเรื่องเพศและวิทยาการกระบวนการ

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกกรณีมีประสบการณ์การทำงานเรื่องเพศ ระหว่าง 3-15 ปี รวมทั้งมีประสบการณ์ด้านการเป็นวิทยาการกระบวนการทุกคน กรณีของเชียงคำและหนองหญ้าปล้องผ่านการทำงานด้านนี้มากับหลายหน่วยงาน เช่น มูลนิธิแพธทูเฮลท์

#### (4) แนวคิดในการออกแบบหลักสูตรของโครงการฯ

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนบอกว่า ได้ออกแบบหลักสูตรที่ต่างไปจากการทำงานอบรมในอดีตคือ จะออกแบบการอบรมในลักษณะที่มีการติดตามผล เพื่อเสริมแรงในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยได้แนวคิดมาจากการอบรมกับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ ทีมเชียงคำเรียกแนวทางนี้ว่า เป็น “นวัตกรรม” นอกจากนี้ การออกแบบหลักสูตรโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้การทำกิจกรรม มีการสื่อสารสองทาง และส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมหาข้อสรุปด้วยตัวเอง โดยใช้การบรรยายน้อยมาก

กรณีของเชียงคำและหนองหญ้าปล้อง ใช้หลักสูตรพ่อแม่ของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ โดยเชียงคำปรับหลักสูตรจาก 2 วัน เหลือ 1.5 วัน หนองหญ้าปล้องปรับเหลือ 1 วัน ส่วนพรวักใช้การชวนคุยผ่านการดูซีดีของแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ หลังการอบรมจะมีการนัดพบกลุ่มหรือจัดอบรมเป็นระยะๆ ได้แก่ กรณีเชียงคำใช้การอบรม 2 ครั้ง ในระยะเวลาประมาณ 1 เดือน มีแบบบันทึกให้ผู้เข้าอบรมบันทึกพฤติกรรมเป็นการบ้านหลังการอบรมครั้งแรก กรณีพรวักใช้การอบรม 1 ครั้ง โทรศัพท์ติดตามผล 1 ครั้ง และพบกลุ่ม 2 ครั้ง ในระยะเวลาประมาณ 4 เดือน มีแบบบันทึกให้ผู้เข้าอบรมบันทึกพฤติกรรมเป็นการบ้านหลังการอบรมครั้งแรก และกรณีหนองหญ้าปล้อง ใช้การอบรม 1 ครั้ง นัดพูดคุยรายบุคคล 1 ครั้ง และพบกลุ่ม 4 ครั้ง ในระยะเวลาประมาณ 4 เดือน

### (5) การวางแผนการจัดกิจกรรม

ในด้านของทีมวิทยากร ทุกทีมใช้คนที่เคยทำงานเรื่องเพศวิถีมาทำงานร่วมกัน กล่าวคือ ทีมเชียงคำจัดทีมร่วมกับภาคประชาชนคือเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวีและนักกิจกรรมด้านชายรักชายที่เคยร่วมงานกัน ทีมพร้าวทำงานร่วมกับผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล (รพ.สต.) บ้านป่าแข่ม ตำบลแม่แวน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนทีมหนองหญ้าปล้องเป็นทีมเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลที่ทำงานในกลุ่มงานต่างๆ ที่ทำกิจกรรมเพศวิถีมารวมทีมเป็นวิทยากร

ในด้านของการจัดผู้เข้าอบรม ทีมเชียงคำใช้การคัดเลือกผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทีมพร้าวให้ รพ.สต. บ้านป่าแข่ม เป็นผู้คัดเลือก อสม. เข้าอบรม ส่วนทีมหนองหญ้าปล้องให้ทีมวิทยากร (ครู ก.) ที่ผ่านการอบรมวิทยากรกระบวนการหลักสูตรพ่อแม่โดยทีมจากมูลนิธิแพธทูเฮลท์ ช่วยคัดเลือกผู้เข้าอบรมที่มาจากชุมชนของตัวเอง โดยทั้งสามพื้นที่กำหนดคุณสมบัติผู้เข้าอบรมคือต้องมีลูกหลานวัยรุ่นอยู่ในการดูแล

ในด้านสถานที่และอาหาร ทั้ง 3 ทีมต้องหางบประมาณทำงานกันเอง กล่าวคือ ทีมเชียงคำให้กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีของงบประมาณค่าอาหารจากเทศบาล สถานที่ใช้โรงพยาบาล ทีมหนองหญ้าปล้อง ใช้งบประมาณที่เหลือจากโครงการอื่นๆ ก่อนหน้า และเงินสะสมค่าวิทยากรของทีมเป็นค่าอาหารว่าง สถานที่ใช้โรงพยาบาล ทีมพร้าวใช้เงินส่วนตัวเป็นค่าอาหารและอาหารว่าง สถานที่ให้ รพ.สต. ทุกพื้นที่ไม่มีค่าตอบแทนให้ผู้เข้าอบรม

### (6) จุดประสงค์ของการจัดกิจกรรม

กรณีพร้าวและเชียงคำ มีเป้าหมายคือให้ความรู้ และปรับทัศนคติของพ่อแม่ในการคุยเรื่องเพศกับลูก โดยหวังให้พ่อแม่พูดคุยกับลูกในเรื่องเพศให้มากขึ้น ส่วนกรณีหนองหญ้าปล้องมีความต่างเล็กน้อย ตรงที่ไม่ได้มีแค่เรื่องเพศ แต่เป็นปัญหาอื่นๆ ที่พ่อแม่อยากแก้ไข เช่น ยาเสพติด ระเบียบวินัย ฯลฯ

### (7) ความคิดเห็นต่อการอบรม

กรณีการอบรมที่เชียงคำ ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่า ผู้เข้าอบรมมีอายุต่าง กันมาก และมีลักษณะเพศชายเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งเป็นชุมชนชาวลื้อ การพูดคุยจึงถูกผูกขาดโดยชายสูงอายุ แต่ก็คิดว่าผู้เข้าอบรมเข้าใจเนื้อหาจากการที่ผู้เข้าอบรมสวดวิทยากร และการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นในการอบรมวันที่สอง

กรณีการพบกลุ่มที่หนองหญ้าปล้อง ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า เนื่องจากการอบรม ได้พูดคุยปัญหาหารายบุคคล ทำให้ได้รับปัญหา สามารถกระตุ้นการพูดคุยในการพบกลุ่มในครั้งถัดไปได้ นอกจากนี้ มีการสะท้อนในกลุ่มว่า ได้นำผลจากการอบรมไปเปลี่ยนแปลงตัวเอง เช่น การใจเย็น การฟังลูก การไม่ตีลูก ฯลฯ

ส่วนทีมพรวนกล่าวว่า ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมดี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเป็น อสม. คำนึงนักวิทยากร และชีวิตของแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้ทบทวนตัวเอง แต่อุปสรรคคือมีวิทยากรคนเดียว ทำให้งานอบรมไม่ลื่นไหลเท่าที่ควร และผู้เข้าอบรมอาจจะมีข้อจำกัดเรื่องทักษะการเขียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดอบรม

### (8) การประเมินผล

ทีมเชียงคำมีการทำแบบประเมินผลหลังการอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจ มีการระบุว่า อยากให้คู่ได้มาอบรมด้วยกัน และอยากให้อบรมในเนื้อหาอื่นๆ ส่วนทีมหนองหญ้าปล้องและพรวน ไม่มีแบบประเมินผล แต่จะใช้การพูดคุยและการสังเกตขณะพบกลุ่ม

### (9) กลไกสนับสนุนการอบรม

ทั้ง 3 กรณีเห็นตรงกันว่า กลไกหลักที่สนับสนุนการทำงานคือ ทีมงานวิทยากรที่ทำงานเรื่องเพศมาด้วยกัน ส่วนทีมพรวนมีปัจจัยเพิ่มเติมคือ รพ.สต. บ้านป่าแฉะ อสม. และโรงพยาบาลพรวน

### (10) สื่อที่ใช้ในการอบรมมีอะไรบ้าง ได้ผลอย่างไร

ทั้งสามพื้นที่ใช้อุปกรณ์การอบรมพื้นฐานที่หาได้ในชุมชน เช่น กระดาษ ฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี เครื่องฉายขึ้นจอ และอุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรม

ส่วนกรณีพรวัว ใช้แผ่นซีดีของแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต และสมุดบันทึกพฤติกรรมที่แจกให้ผู้เข้าอบรมทุกคน ใช้บันทึกในห้องอบรมและเป็นการบ้านไปบันทึกที่บ้าน

#### (11) ข้อเสนอต่อโครงการ

ทีมเชียงคำและหนองหญ้าปล้องเห็นตรงกันว่า การจัดการปัญหาท้องในวัยรุ่นต้องมีการสร้างวิทยากรกระบวนการเพื่อจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักสูตรที่เป็นกิจกรรม มีการสื่อสารสองทาง ต้องมีการติดตามผลภายหลังการอบรม

ทีมหนองหญ้าปล้องเห็นว่า ไม่จำเป็นที่บุคลากรจากกระทรวงสาธารณสุขจะเหมาะสมที่สุดในการเป็นวิทยากร เพราะเรื่องเพศวิถีและทักษะด้านวิทยากรกระบวนการเป็นความรู้ชุดใหม่ที่ผู้เป็นวิทยากรจากหน่วยงานต่างๆ ต้องเรียนรู้กันใหม่

ทีมเชียงคำและพรวัวเห็นว่า รัฐบาลต้องมีนโยบายและงบประมาณที่ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ฯลฯ จะต้องคุยกันเพื่อวางแผนการทำงาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 3 กลุ่ม สรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดมีประสบการณ์ทำงานเรื่องเพศวิถีและวิทยากรกระบวนการ ที่เข้าร่วมโครงการฯ เพราะมีความสัมพันธ์กับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ และต้องการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่มีอยู่ในชุมชน หลักสูตรเรื่องเพศมีสองแบบคือมาจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ (1 กรณี) และมูลนิธิแพธทูเฮลท์ (2 กรณี) ที่เน้นการทำกิจกรรมสร้างการเรียนรู้มากกว่าการบรรยาย ดังนั้น จำนวนของผู้เข้าอบรมจึงควรอยู่ระหว่าง 20-30 คน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทั้งนี้ ทุกกรณีได้แนวคิดจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ ในการออกแบบหลักสูตรให้มีการอบรมหรือพบกลุ่มมากกว่า 1 ครั้ง เพื่อหวังผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

กลไกการทำงานมาจากต้นทุนเดิม คือ ทีมวิทยากรที่เป็นเครือข่ายอยู่เดิมงบประมาณค่าอาหารและการอบรมมาจากทุนส่วนตัว (2 กรณี) หรือได้มาจาก



เทศบาล (1 กรณี) และสถานที่การอบรมของกระทรวงสาธารณสุขซึ่งเป็นสังกัดเดียวกับผู้ให้สัมภาษณ์ สื่อที่ใช้ในการอบรมส่วนหนึ่งมาพร้อมกับหลักสูตรของแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตฯ และมูลนิธิแพथทูเฮลท์ รวมทั้งสื่อที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะสมไว้ เช่น แผ่นพับ คลิปภาพ ฯลฯ โดยสื่อทั้งหมดจะต้องง่ายต่อการใช้

ข้อเสนอต่อการแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นคือ การพัฒนาวิทยากรกระบวนการ การมีหลักสูตรพ่อแม่ มีนโยบาย งบประมาณ และแผนการทำงานระหว่างหน่วยงานที่ชัดเจน รวมทั้งการรณรงค์ผ่านสื่อขนาดใหญ่

## 1.2 การสังเกตการณ์

ผลการศึกษากระบวนการจัดกิจกรรมของภาคีเครือข่าย 3 พื้นที่ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ทศนคติในเรื่องเพศ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกของผู้ปกครอง โดยการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเทคนิควิธีการสังเกตการณ์ (field observation) สามารถสรุปการลงพื้นที่สังเกตการณ์ ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปการสังเกตการณ์กิจกรรม

|              | โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลแม่แว่น อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่ | โรงพยาบาลเชิงคำ อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา                                                                                                                               | โรงพยาบาลหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี                               |
|--------------|---------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------|
| ชื่อกิจกรรม  | ปรับพฤติกรรมผู้ปกครอง (กล้า) คุยกับลูกเรื่องเพศ               | เสริมสร้างสุขภาวะทางเพศที่ดีแก่ผู้ปกครอง                                                                                                                                 | ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พูดคุยกับลูกวัยรุ่น                              |
| ผู้ดำเนินการ | พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1 คน                                      | พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1 คน และผู้ช่วยดำเนินการ 2 คน ผู้ประสานงาน 1 คน ทั้งนี้ พยาบาลวิชาชีพของโรงพยาบาลเป็นผู้ให้ความรู้ในเชิงวิชาการเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการสื่อสาร | พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 5 คน ช่วยกันสอบถามและพูดคุยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม |

ตารางที่ 1 สรุปการสังเกตการณ์กิจกรรม (ต่อ)

|           | โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลแม่แว่น อำเภอพรวัว จังหวัดเชียงใหม่                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | โรงพยาบาลเชิงคำ อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา                                                                                                                                            | โรงพยาบาลหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี                                                                                                                                                  |
|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | ส่วนผู้ดำเนินการอาสาสมัครจะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ระดมความคิดเห็น และสร้างความเป็นกันเอง                                                                                           |                                                                                                                                                                                         |
| กระบวนการ | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. การอบรมเพื่อให้เห็นถึงสภาพปัญหาของการท้องไม่พร้อมในวัยรุ่นของพื้นที่</li> <li>2. โทรศัพท์ หรือนัดพบเป็นรายบุคคล เพื่อสอบถาม และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม</li> <li>3. การอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่น และเพิ่มความรู้ด้านเพศศึกษาในวัยรุ่น</li> <li>4. การอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่น</li> </ol> | ใช้รูปแบบกิจกรรมของ มูลนิธิแพธทูเฮลท์ (Path2Health Foundation) และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อีก 1 ครั้ง ในการคุยเรื่องเพศกับวัยรุ่นจากการที่ได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมครั้งแรกไปใช้ | ใช้รูปแบบกิจกรรมของ มูลนิธิแพธทูเฮลท์ (Path-2Health Foundation) ผนวกรวมกับการติดตามผลเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยวิธีการให้คำปรึกษารายบุคคลและการพบกลุ่มย่อยเพื่อติดตามผลอีก 4 ครั้ง |

ตารางที่ 1 สรุปการสังเกตการณ์กิจกรรม (ต่อ)

|               | โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลแม่แว่น อำเภอพญาวง จังหวัดเชียงใหม่                                                                                                                                                                                                                                             | โรงพยาบาลเชิงคำ อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | โรงพยาบาล หนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ผู้เข้าร่วม   | ในครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมอบรม 15 คน เป็นเพศหญิงทั้งหมด เป็นอาสาสมัครหมู่บ้านทุกคน แต่การพบกลุ่มครั้งที่ 2 และ 3 มีผู้เข้าร่วม 8 คน เนื่องจากติดภาระ                                                                                                                                                           | ผู้อบรมที่เป็น อสม. ครั้งที่ 1 มีจำนวนผู้มาร่วม จำนวน 27 คน และ 22 คนในวันที่ 2 สำหรับกิจกรรมครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 5 คน เนื่องจากเป็นฤดูเพาะปลูก                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ผู้สนใจ จากการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ จำนวน 30 คน คัดเลือกโดยผู้ดำเนินการ เพื่อพบกลุ่มย่อย กลุ่มละ 8-10 คน (เป็นเพศหญิงทั้งหมด) และเข้าร่วมเกือบทุกครั้งอย่างต่อเนื่อง                                                                                                                                                                                                               |
| สื่อในการอบรม | โปสเตอร์ คลิปวิดีโอ พาวเวอร์พอยต์ แบบบันทึกการสื่อสาร                                                                                                                                                                                                                                                       | แผ่นพับความรู้                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | โปสเตอร์ คลิปวิดีโอ แผ่นพับความรู้                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| เนื้อหา       | <ol style="list-style-type: none"> <li>นำเสนอสถานการณ์ปัญหาของวัยรุ่น ผลการศึกษาของพื้นที่ในเรื่องความคิดเห็นของวัยรุ่นใน ตำบลแม่แว่น ที่มีต่อเรื่องเพศ เช่น ส่วนใหญ่คิดว่าการอยู่ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องธรรมดา</li> <li>ให้ความรู้เรื่องความรู้เรื่องเพศศึกษา เช่น การคุมกำเนิด การพัฒนาการทางเพศ</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>กิจกรรมของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> <li>กิจกรรมสำรวจชุมชน</li> <li>กิจกรรมเส้นชีวิต</li> <li>กิจกรรมเลือกข้าง</li> <li>กิจกรรมย้อนรอยวัยรุ่น</li> <li>กิจกรรมคำถามเรื่องเพศ</li> <li>กิจกรรมเราทำแบบนี้กับลูกบ่อยไหม เพื่อให้เข้าใจวัยรุ่น และมีทักษะการสื่อสาร</li> </ul> </li> <li>พบกลุ่มเพื่อติดตามผลอีก 1 ครั้ง โดยมีการเพิ่มเติมด้านทักษะในการพูดคุยกับลูก และการควบคุมอารมณ์</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>กิจกรรมของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> <li>กิจกรรมสำรวจชุมชน</li> <li>กิจกรรมเส้นชีวิต</li> <li>กิจกรรมย้อนรอยวัยรุ่น</li> <li>กิจกรรมทักษะการฟัง</li> <li>กิจกรรมเราทำแบบนี้กับลูกบ่อยไหม เพื่อให้เข้าใจวัยรุ่น และมีทักษะการสื่อสาร</li> </ul> </li> <li>การพบกลุ่มย่อยเน้นการจัดการกับอารมณ์เมื่อเจอกับความขัดแย้ง</li> </ol> |

ตารางที่ 1 สรุปการสังเกตการณ์กิจกรรม (ต่อ)

|                                                         | โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลแม่แว่น อำเภอฟัว จังหวัดเชียงใหม่                                                                                                                      | โรงพยาบาลเชียงคำ อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา                                                                                         | โรงพยาบาลหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ผลจากการเข้าอบรมจากการสังเกตการณ์ในการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม | ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนพบว่า สิ่งที่คุณเข้าร่วมต้องการที่จะคุยกับลูกคือให้ตั้งใจเรียน การแต่งกายของลูกสาว การคบเพื่อนต่างเพศ และยังไม่มี การพูดคุยในเรื่องทางอารมณ์ความรู้สึก ทางเพศ | ในการแลกเปลี่ยนกลุ่มย่อยพบว่า พ่อแม่กลัวคุยกับลูกมากขึ้น แต่วิธีคิดยังไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ คาดหวังให้ลูกเชื่อฟัง ไม่อยากให้มีแฟน | ในการแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่ ยังไม่ได้มีการพูดคุยกับลูกในเรื่องเพศโดยตรง โดยให้เหตุผลว่า ลูกยังเด็ก ลูกโตแล้ว ไม่กล้าถามที่โรงเรียนน่าจะสอนแล้ว จึงเน้นเป็นทักษะการพูดคุยกับลูกเป็นส่วนใหญ่ |
| บรรยากาศ                                                | การบรรยายความรู้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่ในการพบกลุ่มมีการแลกเปลี่ยน และพูดในเรื่องส่วนตัวกันมากขึ้น                                                                               | การบรรยายความรู้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ค่อยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์                                                              | ในการพบกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างเป็นกันเอง เนื่องจากมีการพบกลุ่มหลายครั้งและ ผู้ดำเนินการรู้ปัญหาของแต่ละบุคคล                                                               |

### กระบวนการ

กระบวนการจัดอบรมของเครือข่ายทั้ง 3 แห่ง ใช้กระบวนการจัดอบรมที่สร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม การเล่นเกมบทบาทสมมติ ใช้รูปแบบสร้างการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะได้ผลดีกว่าการบรรยาย ไม่ควรจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มที่มีปัญหาหรือกลุ่มเสี่ยง การนำผู้เข้าร่วมที่มีภูมิหลังต่างกัน ทำให้มีประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกันได้ดี อย่างไรก็ตาม อาจมีการจัดแยกกลุ่มได้หากมีความต้องการการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน กระบวนการควรเป็นรูปแบบสร้างการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และที่สำคัญ เนื่องจากประเด็นครอบครัวเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต้องเรียนรู้อย่างเข้าใจ ต่อเนื่อง และมีคุณภาพ “เล็ก ยาว ลึก” กล่าวคือ มีการจัดกระบวนการกลุ่มที่เล็ก มีการพบปะเป็นระยะๆ ทำอย่างต่อเนื่อง และเนื้อหาที่มีความลึกพอ

### เนื้อหา

กิจกรรมภาพรวมประกอบไปด้วย เนื้อหาทั้งด้านความรู้ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการให้ความรู้ด้านทักษะการสื่อสาร เช่น ไม่ห้าม ไม่สอน ไม่สั่ง และการจัดการกับอารมณ์ตัวเอง โดย 2 พื้นที่ คือ หนองหญ้าปล้อง และเชียงคำ ใช้หลักสูตรของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ แต่จะตัดบางกิจกรรมออก เนื่องจากข้อจำกัดในเงื่อนไขเวลา อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีเนื้อหาครอบคลุมพอสมควร

หลักสูตรการอบรมที่อิงกับคู่มือของมูลนิธิแพธทูเฮลท์ กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือ (1) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่น (2) เพื่อระบุช่องว่างทางความคิด (gap) วิธีชีวิตระหว่างคนต่างรุ่น และผลกระทบต่อความสัมพันธ์และการสื่อสาร (3) เพื่อสำรวจทัศนะมุมมองความคิด การให้คุณค่าเรื่องเพศวิถีของตนเอง รวมทั้งรับฟังมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย (4) วิเคราะห์ผลกระทบของการตัดสินใจคุณค่าของแนวคิดหรือการปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ต่างจากของตนเองยึดถือ (5) ระบุอุปสรรคของผู้ใหญ่ในการสื่อสารเรื่องเพศกับวัยรุ่น และวิธีการสื่อสารในมุมมอง และ (6) ฝึกทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้ใหญ่และวัยรุ่น และฝึกการสร้างบทสนทนาเรื่องเพศกับวัยรุ่น

ในการอบรมนั้นพบว่า วัตถุประสงค์ที่ 5 และ 6 คือ (5) ระบุอุปสรรคของผู้ใหญ่ในการสื่อสารเรื่องเพศกับวัยรุ่น และวิธีการสื่อสารในมุมมอง และ (6) ฝึกทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้ใหญ่และวัยรุ่น และฝึกการสร้างบทสนทนาเรื่องเพศกับวัยรุ่น ยังครอบคลุมประเด็นเรื่องเพศที่ไม่ลึกซึ้งเท่าใดนัก ซึ่งน่าจะเป็นส่วนที่ค่อนข้างสำคัญ

สำหรับอีก 1 พื้นที่ คือพรวัว ใช้รูปแบบผสมผสาน โดยใช้สื่อจาก คู่มือ (กล้า) คู่กับลูกวัยรุ่นเรื่องเพศ ของ สสส. ในการทำกิจกรรม นอกจากนี้ทุกพื้นที่ยังมีการพบกลุ่มอย่างน้อย 1 ครั้ง เพื่อติดตามผลและเพิ่มเติมเนื้อหา โดยพบว่า 2 พื้นที่คือ หนองหญ้าปล้อง และเชียงคำ ที่ใช้หลักสูตรของมูลนิธิแพथทูเฮลท์ จะเน้นการพบกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นหลัก และเพิ่มเติมทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะการจัดการกับอารมณ์ หรือการควบคุมอารมณ์ ส่วนพื้นที่ 1 แห่งที่เหลือคือ พรวัว จะเน้นการใช้ความรู้ด้านการคุมกำเนิด และการพัฒนาการทางเพศ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า แม้ว่าผู้เข้าอบรมในบางพื้นที่จะมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องเพศเป็นอย่างดี แต่เนื่องจากการอบรมยังขาดการฝึกทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างผู้ใหญ่และวัยรุ่น และฝึกการสร้างบทสนทนาเรื่องเพศกับวัยรุ่น ที่ยังไม่ครอบคลุมประเด็นเรื่องเพศที่ลึกซึ้งเท่าใดนัก น่าจะเป็นหนึ่งสาเหตุที่ส่งผลให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อการพูดคุยเรื่องเพศได้ ทำให้เป็นอุปสรรคในการพูดคุยคือ เนื้อหาเรื่องเพศไปไม่ลึกเท่าที่ควร อยู่เพียงเรื่องความรู้ เช่น ยาคุม ถุงยาง แต่ไปไม่ถึงเรื่องอารมณ์ ความสัมพันธ์

#### ผู้เข้าร่วม

จากจำนวนผู้ที่เข้าร่วมในแต่ละครั้ง อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มเป้าหมายที่ได้เข้าอบรมอาจจะไม่มีความต้องการการอบรมในด้านนี้ หรือยังไม่เห็นความสำคัญมากพอ โดยผู้เข้าร่วมหลายคนกล่าวว่า ลูกยังเด็ก ยังไม่ถึงเวลา หรือลูกโตแล้วไม่กล้าถาม ที่โรงเรียนน่าจะสอนแล้ว ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญจะอยู่ที่กระบวนการค้นหากลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการ โดยน่าจะต้องเน้นการทำการประชาสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ให้เป็นวงกว้างมากขึ้น อีกทั้งควรจะมีการแยกแยะกลุ่ม

เป้าหมาย เนื่องจากเรื่องเพศเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ความต้องการของแต่ละครอบครัวไม่เหมือนกัน จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ที่เพชรบุรีมีการให้คำปรึกษารายบุคคลซึ่งเหมาะสมมากกับบางครอบครัวที่มีปัญหา

*ผลจากการเข้าอบรม จากการสังเกตการณ์ในการแลกเปลี่ยนในกลุ่ม*  
จากเนื้อหาหลักสูตรที่ประกอบไปด้วยความรู้ในเรื่องเพศ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และทักษะการสื่อสาร รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ “เล็ก ยาว ลึก” พบว่า ได้ผลดีในด้านการสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญที่ต้องพูดคุย และทำให้ผู้เข้าอบรมมีความต้องการและนำไปปฏิบัติ คือพูดคุยกับลูกมากขึ้นในเรื่องเพศ (ด้านกายภาพ) แต่ไม่เปลี่ยนแปลงในด้านทัศนคติ และอาจจะไปต่อย้ำทัศนคติเดิมๆ ที่เป็นด้านลบเกี่ยวกับวัยรุ่นและเรื่องเพศ เช่น การมีแฟนทำให้เสียการเรียน เสียอนาคต การพูดคุยเรื่องเพศกับลูกเป็นการชี้โพรงให้กระรอก เป็นต้น แม้พ่อแม่ผ่านการอบรมแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังสื่อสารเรื่องเพศกับลูกไม่ลงลึก เพราะคิดว่าลูกยังเด็กไม่มีเรื่องเพศสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้อง อีกทั้งวิธีการสื่อสารที่พ่อแม่มีแนวโน้มใช้วิธีสอนแบบดุ สั่ง ห้ามปราม อาจเป็นเพราะเนื้อหาอบรมจะเริ่มจากการแสดงให้เห็นถึงปัญหาวัยรุ่นและเรื่องเพศ เช่น กิจกรรรมสำรวจชุมชน รายงานผลการศึกษาของพื้นที่ในเรื่องความคิดเห็นของวัยรุ่นในที่มีต่อเรื่องเพศ เช่น ส่วนใหญ่คิดว่าการอยู่ก่อนแต่งงานเป็นเรื่องธรรมดา ทำให้ผู้เข้าอบรมเพิ่มความกังวลในสถานการณ์ด้านเพศกับวัยรุ่น ประกอบกับทัศนคติในเรื่องการศึกษาที่ต้องการให้ลูกเรียนสูงที่สุด ได้รับปริญญา และการมีแฟนอาจนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนอาจทำให้ “เสียอนาคต” จึงทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีท่าทีที่จะสั่งสอนห้ามปรามลูกในเรื่องเพศเอาไว้ก่อน

## 2. กลุ่มผู้รับสาร

ผลการศึกษาในส่วนของการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณจากการเก็บแบบสอบถามก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการของผู้ปกครองใน 3 พื้นที่กิจกรรม ได้แก่ อำเภอพรวัว จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลก่อนเข้า

ร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2558 และหลังเข้าร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2558 อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เก็บข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2558 และหลังเข้าร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2558 และอำเภอหนองหุ้ม อำเภอปล้อง จังหวัดเพชรบุรี เก็บข้อมูลก่อนเข้าร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 22-23 เมษายน 2558 และหลังเข้าร่วมโครงการ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2558 มีข้อสรุปตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินความรู้ ทักษะคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการใน 3 พื้นที่กิจกรรม

|                                                          | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอพร้าว<br>จังหวัดเชียงใหม่<br>(คะแนน) |                                | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอเชียงคำ<br>จังหวัดพะเยา<br>(คะแนน) |                                    | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอหนองหุ้ม<br>อำเภอปล้อง<br>จังหวัดเพชรบุรี<br>(คะแนน) |                                    |
|----------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|--------------------------------|----------------------------------------------------------|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
|                                                          | ก่อน                                                       | หลัง                           | ก่อน                                                     | หลัง                               | ก่อน                                                                       | หลัง                               |
| ความรู้เบื้องต้น<br>ในเรื่องเพศ<br>(คะแนนเต็ม 6.00)      | 2.92<br>(มีความรู้<br>ปาน<br>กลาง)                         | 5.38<br>(มีความรู้<br>มาก)     | 3.12<br>(มีความรู้<br>ปาน<br>กลาง)                       | 3.16<br>(มีความรู้<br>ปาน<br>กลาง) | 3.58<br>(มีความรู้<br>ปาน<br>กลาง)                                         | 3.39<br>(มีความรู้<br>ปาน<br>กลาง) |
| ทัศนคติต่อเรื่องเพศ<br>ของลูกวัยรุ่น<br>(คะแนนเต็ม 5.00) | 3.32<br>(เปิด<br>กว้าง<br>ปาน<br>กลาง)                     | 3.74<br>(เปิด<br>กว้าง<br>มาก) | 3.37<br>(เปิด<br>กว้าง<br>ปาน<br>กลาง)                   | 3.41<br>(เปิด<br>กว้าง<br>มาก)     | 3.60<br>(เปิด<br>กว้าง<br>มาก)                                             | 3.60<br>(เปิด<br>กว้าง<br>มาก)     |



ตารางที่ 2 สรุปผลการประเมินความรู้ ทักษะคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการใน 3 พื้นที่กิจกรรม (ต่อ)

|                                                                            | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอพร้าว<br>จังหวัดเชียงใหม่<br>(คะแนน) |                              | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอเชียงคำ<br>จังหวัดพะเยา<br>(คะแนน) |                              | ผลคะแนนเฉลี่ย<br>อำเภอหนองหุ้มปล้อง<br>จังหวัดเพชรบุรี<br>(คะแนน) |                              |
|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------------------------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------------------------------|------------------------------|
|                                                                            | ก่อน                                                       | หลัง                         | ก่อน                                                     | หลัง                         | ก่อน                                                              | หลัง                         |
| ทักษะและประสบการณ์<br>ในการพูดคุยกับลูกหลาน<br>วัยรุ่น (คะแนนเต็ม<br>3.00) | 1.48<br><br>(มีทักษะ<br>น้อย)                              | 2.35<br><br>(มีทักษะ<br>สูง) | 1.50<br><br>(มีทักษะ<br>น้อย)                            | 2.39<br><br>(มีทักษะ<br>สูง) | 1.59<br><br>(มีทักษะ<br>น้อย)                                     | 2.35<br><br>(มีทักษะ<br>สูง) |

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังผ่านการอบรม ระดับความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศของผู้ปกครองที่เข้าร่วมอบรม มีเพียงพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ที่เพิ่มขึ้นไปสู่ระดับมีความรู้มาก ขณะที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอหนองหุ้มปล้อง จังหวัดเพชรบุรี อยู่ในระดับเท่าเดิม (มีความรู้ปานกลาง) ส่วนทัศนคติต่อเรื่องเพศของลูกวัยรุ่น ผลการประเมินหลังการอบรมพบว่าผู้ปกครองในทุกพื้นที่มีระดับทัศนคติที่เพิ่มขึ้น อยู่ในระดับเปิดกว้างมาก ยกเว้นผู้ปกครองในพื้นที่อำเภอหนองหุ้มปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ที่มีทัศนคติในระดับเปิดกว้างมากตั้งแต่ก่อนการอบรม และสำหรับการประเมินทักษะและประสบการณ์ของผู้ปกครองในการพูดคุยกับลูกวัยรุ่น หลังการอบรมพบว่า ผู้ปกครองในทุกพื้นที่มีทักษะและประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นสู่ระดับมีทักษะสูง จึงสรุปได้ว่า การอบรมมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองในระดับหนึ่ง

## อภิปรายผล

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถอภิปรายผลโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

### 1. ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเพศสัมพันธ์ของผู้ปกครอง

ผลการศึกษาจากการสังเกตการณ์พบว่า ทั้ง 3 พื้นที่ ได้สอดแทรกความรู้ในประเด็นเรื่องเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในรูปแบบและน้ำหนักที่ต่างกันออกไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการใช้การเปิดประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแม่วัยรุ่นในชุมชน ผ่านการนำเสนอด้วยสถิติการท้องของวัยรุ่นในชุมชน เพื่อให้พ่อแม่ตระหนักถึงปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวมากกว่าที่คิด สอดคล้องกับการศึกษาของพรฤตินิธิรัตน์ (2550) เกี่ยวกับสถานการณ์การสื่อสารเรื่องเพศระหว่างพ่อแม่กับลูกวัยรุ่นในครอบครัวไทย ซึ่งกล่าวถึงความรู้พื้นฐานที่พ่อแม่จำเป็นต้องมีในการพูดคุยกับลูกวัยรุ่นเรื่องเพศ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และกระตุ้นให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการพูดคุยกับลูกเรื่องเพศไว้ 3 ประเด็นคือ (1) การมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยและเทคนิคในการคุมกำเนิด (safe sex) (2) การเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสถานบริการต่างๆ และ (3) สถานการณ์และปัญหาแม่วัยรุ่น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากทั้ง 3 พื้นที่มีรายละเอียดของหลักสูตรในการอบรมที่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะส่งผลต่อระดับความรู้ในเรื่องเพศ ทำให้เมื่อพิจารณาผลจากแบบประเมินก่อนและหลังในส่วนของความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องเพศ พบว่า ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการคุมกำเนิดของผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการ โดยส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอหนองหุ้มปล้อง จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง โดยทั้งก่อนและหลังการอบรมถือว่ามีความรู้อยู่ใน “ระดับปานกลาง” กล่าวคือ อำเภอเชียงคำ มีค่าคะแนนเฉลี่ยในส่วนนี้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย จากเดิม 3.12 คะแนน เป็น 3.16 คะแนน ส่วนอำเภอหนองหุ้มปล้อง กลับมีค่าคะแนนเฉลี่ยลดลง จากเดิม 3.58 คะแนน เป็น 3.39 คะแนน ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า คำถามที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคในการคุมกำเนิด อาทิ วิธีการรับประทานยาเม็ดคุมกำเนิดที่ถูกต้อง การคุมกำเนิด

แบบนับวัน (หน้าเจ็ด-หลังเจ็ด) และการหลังข้างนอกในผู้ชาย เป็นคำถามที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ในสองพื้นที่ดังกล่าวมักตอบผิด ในขณะที่ผู้ปกครองในพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จากก่อนการอบรมที่ถือว่ามีความรู้อยู่ใน “ระดับปานกลาง” มีค่าคะแนนเฉลี่ย 2.92 คะแนน ซึ่งน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอีก 2 พื้นที่ แต่ภายหลังการอบรมพบว่า ผู้ปกครองในพื้นที่ดังกล่าวมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 5.38 คะแนน ถือว่ามีความรู้ใน “ระดับดีมาก” ซึ่งจากผลการศึกษาในส่วนของการสังเกตการณ์ชี้ว่าหลักสูตรการอบรมของพื้นที่อำเภอพร้าวได้เน้นเนื้อหาความรู้พื้นฐานในเรื่องเพศศึกษา โดยกระบวนการได้ใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจเนื้อหาต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ทำให้ผู้ปกครองในพื้นที่นี้ได้คะแนนที่สูงขึ้นภายหลังการอบรมอย่างเห็นได้ชัดเจน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนของผลการศึกษาจากการสังเกตการณ์กิจกรรมและหลักสูตรส่วนใหญ่ของอำเภอเชียงคำ และอำเภอหนองหอยบั้งจะเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการกับอารมณ์เมื่อเกิดความขัดแย้ง และเทคนิคในการสื่อสารพูดคุยกับลูกวัยรุ่นมากกว่าความรู้เบื้องต้นในเรื่องเพศสัมพันธ์และการคุมกำเนิด จึงอาจมีผลต่อระดับความรู้ในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองส่วนใหญ่ใน 3 พื้นที่ที่ทราบว่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล หรือโรงพยาบาลชุมชน มีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เนื่องจากผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกับผู้สื่อสารหรือกระบวนการอยู่ในระดับหนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นความรู้ในส่วนของคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องรวมทั้งสถานบริการต่างๆ

## 2. ทศนคติของผู้ปกครองต่อเรื่องเพศของลูกหลานวัยรุ่น

ผลจากแบบประเมินก่อนและหลัง พบว่า ทศนคติของพ่อแม่ผู้ปกครองใน 3 พื้นที่ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนักหลังจากผ่านการอบรม แม้ 2 พื้นที่คือ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น จากทัศนคติเปิดกว้างปานกลางเป็นทัศนคติเปิดกว้างมาก อย่างไรก็ตาม ค่าสถิติที่เพิ่มขึ้นนั้นยังไม่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงอย่างมี

นัยสำคัญ กล่าวคือ ได้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 3.32 คะแนน เป็น 3.74 คะแนน ในอำเภอพร้าว และจาก 3.37 คะแนน เป็น 3.41 คะแนน ในอำเภอเชียงคำ โดยผู้ปกครองทั้ง 2 พื้นที่ดังกล่าว มีทัศนคติต่อเรื่องเพศของลูกวัยรุ่นจากเดิมอยู่ในระดับเปิดกว้างปานกลางเป็นเปิดกว้างมาก ในส่วนของผลการประเมินทัศนคติของผู้ปกครองในอำเภอหนองหุ้มปล้อง จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น แม้ค่าคะแนนเฉลี่ยจะสะท้อนว่าผู้ปกครองมีทัศนคติต่อเรื่องเพศของลูกวัยรุ่นที่เปิดกว้างมากก่อนการอบรม คือ 3.60 คะแนน แต่หลังการอบรมกลับพบว่า คะแนนในส่วนทัศนคตินี้ยังคงเดิมคือ 3.60 คะแนน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลจากแบบประเมินอย่างละเอียดพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการพูดคุยเรื่องเพศ โดยมองว่า จะช่วยป้องกันปัญหาการท้องไม่พร้อมได้ และไม่เห็นว่าการพูดคุยในเรื่องเพศและเพศสัมพันธ์กับลูกหลายวัยรุ่นเป็นเรื่องน่าอาย ซึ่งจะเห็นได้จากคะแนนในส่วนของคำถามดังกล่าวที่ค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองยังคงไม่สามารถก้าวข้ามทัศนคติเดิมที่มีต่อตัววัยรุ่นได้ นั่นคือ การมองว่า “เด็กที่จะต้องเชื่อฟังพ่อแม่และครู” และ “วัยรุ่นสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อน” โดยจะเห็นได้จากคะแนนเฉลี่ยของคำถามในข้อดังกล่าว ที่ยังคงเป็นข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุดทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมใน 3 พื้นที่ จะเห็นได้ว่า แม้จะผ่านการเข้าร่วมอบรมมาแล้ว ทัศนคติต่อของพ่อแม่ผู้ปกครองต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก กล่าวคือ ยังคงคาดหวังให้ลูกหลานวัยรุ่นเชื่อฟังพ่อแม่และครู ปฏิบัติตนตามแบบที่พ่อแม่สอน และไม่ควรรีกรักในวัยเรียน ซึ่งปรากฏชัดจากผลการสังเกตการณ์การพูดคุยในกลุ่มของพ่อแม่ในแต่ละพื้นที่เช่นเดียวกัน

จากข้อมูลดังกล่าว หากนำมาอภิปรายร่วมกับกรอบแนวคิดเรื่อง “KAS Model” จากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางในการออกแบบฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก โดย กัลยกร วรกุลลัญฐานีย์ และคณะ (2557) ในส่วนของ A คือ attitude หรือทัศนคติ ถือเป็นตัวแปรที่สำคัญมากที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปกครองในการพูดคุยกับลูกหลานวัยรุ่นเรื่องเพศได้

ประเด็นสำคัญประการแรกของการประกอบสร้างทัศนคติของพ่อแม่ ซึ่งมีผลต่อการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกวัยรุ่น คือ ความเข้าใจในวัยรุ่นเกี่ยวกับการพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และความรับผิดชอบ ผู้ปกครองจึงต้องตระหนักว่า วัยรุ่นต้องการความเข้าใจ ผู้ปกครองควรเปิดใจกว้าง รับฟัง ไม่ด่วนสรุป ไม่ตัดสินพฤติกรรมทางเพศของลูก เพื่อให้การสื่อสารกับลูกเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น รวมทั้งควรชวนลูกวัยรุ่นคุยเพื่อให้เกิดการคิดวิเคราะห์ทางเลือกอย่างรอบด้าน จึงจะทำให้วัยรุ่นสามารถเรียนรู้ที่จะแยกแยะและสามารถตัดสินใจด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลและมีความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองใน 3 พื้นที่ แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของการพูดคุยเรื่องเพศและเพศสัมพันธ์กับบุตรหลานของตน แต่ยังคงยึดติดกับความทัศนคติเดิมๆ อาทิ เด็กไม่ควรริรักในวัยเรียน เด็กดีต้องเชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ เด็กสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ไม่น่าที่จะเปลี่ยนแปลงได้ในการอบรมระยะสั้นเช่นนี้ แม้ว่าในบางพื้นที่จะมีการทำกิจกรรมกลุ่มย่อยต่อเนื่องเป็นระยะ หลายครั้งก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติดั้งเดิมได้ สอดคล้องกับโรเจอร์ส (Rogers, 1978: 208-209 อ้างถึงใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2533: 122) ซึ่งได้กล่าวถึงทัศนคติว่า มีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ โดยลักษณะสำคัญของทัศนคตินั้น พบว่าทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ก่อสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่บุคคลจะได้รับจากประสบการณ์ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ตรง หรือประสบการณ์ทางอ้อมก็ได้ อีกทั้งลักษณะค่อนข้างคงทนถาวร (enduring) ไม่ใช่อยู่นิสภาพชั่วคราวชั่วยามที่จะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ทัศนคติเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แท้จริงแล้วทัศนคติเปลี่ยนแปลงได้ เพียงแต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นช้ามาก และมักจะเผชิญกับการต่อต้านค่อนข้างมาก และยิ่งบุคคลมีอายุมากขึ้น ทัศนคติจะยิ่งมั่นคงมากขึ้นจนยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ทัศนคติที่ไม่เปิดกว้างอาจเป็นกำแพงสำคัญที่ปิดกั้นการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศและเพศสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก รวมไปถึงการเข้าถึงข้อมูลความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวได้

### 3. ทักษะและประสบการณ์ของผู้ปกครองในการสื่อสารเรื่องเพศกับลูกหลานวัยรุ่น

จากกรอบแนวคิด “KAS Model” พบว่า เนื้อหาด้านทักษะการสื่อสาร (communication skill) เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้ปกครองเกิดการพูดคุยกับลูกวัยรุ่นในเรื่องเพศ มีท่าทีที่เปิดใจ รับฟัง และพร้อมให้คำปรึกษา แนวทางการเพิ่มทักษะด้านการสื่อสาร เป็นตัวแปรสำคัญต่อท่าทีในการพูดคุยกับลูกเรื่องเพศของพ่อแม่ โดยผลการศึกษาในครั้งนี้สะท้อนว่า กิจกรรมใน 3 พื้นที่มีส่วนสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีทักษะในการพูดคุยกับลูกที่ดีขึ้น และทำให้ “กล้า” ที่จะเปิดพื้นที่ในการสื่อสารกับลูกมากขึ้น ถึงแม้ว่าประเด็นการพูดคุยเรื่องเพศจะไม่ปรากฏอย่างชัดเจนมากนักก็ตาม

หลังจากเข้าร่วมโครงการผู้ปกครองใน 3 พื้นที่ มีทักษะในการพูดคุยกับลูกหลานวัยรุ่นที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยผลจากแบบประเมินก่อนเข้าร่วมโครงการพบว่า ผลคะแนนเฉลี่ยของทุกพื้นที่อยู่ในระดับ “มีทักษะน้อย” แต่หลังจากเข้าร่วมโครงการ ผลคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นทั้งใน 3 พื้นที่ และพบว่า ผู้ปกครองได้คะแนนอยู่ในระดับ “มีทักษะสูง” โดยในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.39 คะแนน ตามด้วย พื้นที่อำเภอหนองหอยบั้ง จังหวัดเพชรบุรี และพื้นที่อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 2.35 คะแนน จากคะแนนเต็ม 3 คะแนน (ดูตารางที่ 2 ประกอบ)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลจากแบบสอบถามโดยละเอียดกลับพบว่า แม้ทักษะในการพูดคุยกับลูกหลานวัยรุ่นโดยทั่วไปจะดีขึ้น อาทิ ผู้ปกครองส่วนใหญ่รู้สึกว่าการลูกหลานไว้วางใจและปรึกษาพวกเขาในเรื่องต่างๆ มากขึ้น ผู้ปกครองสามารถเป็นผู้ฟังที่ดี เข้าอกเข้าใจ ใส่ใจความรู้สึกของลูกหลานได้ดีขึ้น และสังเกตท่าทีของลูกหลานมากขึ้น เป็นต้น แต่ทักษะในการพูดคุยกับลูกหลานวัยรุ่นในเรื่องเพศและเพศสัมพันธ์กลับไม่ได้พัฒนาไปมากนัก กล่าวคือ การพูดคุยในเรื่องเพศของผู้ปกครองยังไม่ถึงเรื่องเพศที่ลึกซึ้ง โดยยังอยู่ในระดับของ “ความสัมพันธ์” ของการคบเพื่อนต่างเพศ ได้แก่ การพูดคุยเรื่องเพื่อนและแฟน แต่ไม่พบว่า มีการพูดคุยเรื่องเพศในเชิงลึก อาทิ เรื่องของความสัมพันธ์ที่

ลิกซิ่ง อารมณ์เพศ และเพศสัมพันธ์ ทั้งๆ ที่เป็นประเด็นที่พ่อแม่ต้องการทราบ และต้องการสื่อสารกับลูก แต่ก็ยังไม่สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดในการพูดคุยเรื่องดังกล่าวได้ ทั้งนี้ ผลจากแบบประเมินพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าจะคุยเรื่องเพศสัมพันธ์กับลูกอย่างไร กล่าวคือ ผู้ปกครองในพื้นที่อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอฟั่ว จังหวัดเชียงใหม่ ได้คะแนนเฉลี่ยในข้อคำถามดังกล่าวลดลงหลังจากเข้าร่วมกิจกรรม ในขณะที่ผู้ปกครองในพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ได้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย นอกจากนี้ ในส่วนของความถี่ในการพูดคุยเรื่องเพศสัมพันธ์กับลูกหลาน พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอเชียงคำ และอำเภอหนองหญ้าปล้อง ตอบว่า “นานๆ ครั้ง” ที่พวกเขาคุยกับลูกหลานเรื่องเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นข้อที่ได้คะแนนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับคำถามในข้ออื่นๆ มีเพียงในพื้นที่อำเภอฟั่ว ที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ตอบว่า มีโอกาสได้คุยกับลูกหลานในเรื่องเพศสัมพันธ์ “บ่อยๆ” แต่ก็ยังเป็นข้อที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อยเช่นกัน

แม้ว่าการอบรมจะมีเป้าหมายที่จะต้องปรับให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในวัยรุ่น ส่งเสริมความเท่าเทียมในเด็กและผู้ใหญ่ หญิงชายและเพศทางเลือก การเปิดใจกว้างเรื่องเพศวิถี และการเท่าทันมายาคติต่างๆ จนนำไปสู่การพัฒนาทักษะการสื่อสารในเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ปกครองนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากและใช้เวลานานดังที่ได้กล่าวไปแล้ว จึงอาจส่งผลให้ทักษะในการสื่อสารเรื่องเพศนั้นไปไม่ถึงระดับที่กระบวนกรคาดหวัง แม้ว่าการพูดคุยในเรื่องเพศของผู้ปกครองอาจยังอยู่ในระดับที่ไม่ลึกมากนัก แต่ทักษะในการสื่อสารโดยทั่วไปกับลูกวัยรุ่นนั้นดีขึ้น เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พ่อแม่ได้เปิดใจรับฟัง สังเกตท่าทีของลูก ให้คำปรึกษา ตลอดจนจัดการกับอารมณ์ เมื่อเกิดความขัดแย้ง ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดีขึ้นตามมาด้วย สอดคล้องกับแนวคิดด้านทักษะการสื่อสารภายใต้กรอบ “KAS Model” ที่เน้นประเด็นเรื่องการสื่อสารสองทางระหว่างผู้ปกครองกับลูกหลานวัยรุ่น โดยชี้ว่า ผู้ปกครองจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของลูก ลดบทบาทของการ “สั่งและสอน” มาฟังลูกและเข้าใจลูกเพื่อที่จะได้มีการพูดคุยกัน

## ข้อเสนอแนะ

จากการประเมินผลกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจทัศนคติ และทักษะการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น พบว่า แม้ว่าจะมีการจัดกิจกรรมอบรมอย่างต่อเนื่องตามแนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าน่าจะเป็นแนวทางที่ได้ผล แต่การสื่อสารเรื่องเรื่องเพศของผู้ปกครองที่ได้รับการอบรมกับลูกวัยรุ่นในครอบครัวยังไม่เกิดผลที่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้ น่าจะมาจากเงื่อนไขหลักคือ ทัศนคติ ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติในการพูดคุยเรื่องเพศ ทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อความเป็นวัยรุ่น ซึ่งการอบรมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้มากนัก นอกจากนั้นเงื่อนไขอื่นๆ อาทิ เนื้อหาการอบรมที่ไม่ครอบคลุมประเด็นเรื่องเพศที่ลึกซึ้งเพียงพอ การกำหนดวัตถุประสงค์และประเด็นของการอบรมในแต่ละครั้งที่ไม่ชัดเจน การคัดเลือกกลุ่มพ่อแม่ผู้รับสารที่อาจไม่มีความต้องการการอบรมอย่างแท้จริง และเนื้อหาการอบรมที่ทำให้เกิดทัศนคติในเชิงลบต่อปัญหาเรื่องเพศในวัยรุ่น เป็นต้น

จากเงื่อนไขข้างต้นที่พบจากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

### 1. การสื่อสารสร้างกระแสในสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ

เนื่องจากทัศนคติของพ่อแม่ผู้ปกครองในสังคมไทยในเรื่องเพศ เช่น เพศเป็นเรื่องสกปรก การพูดเรื่องเพศเป็นสิ่งที่น่าอาย การสอนเรื่องเพศกับวัยรุ่นเป็นการชี้โพรงให้กระรอก ฯลฯ รวมทั้งทัศนคติของผู้ปกครองในสังคมไทยที่มีต่อความเป็นวัยรุ่น เช่น เด็กดีต้องเชื่อฟังพ่อแม่และครู วัยรุ่นสมัยนี้ดีกว่าสมัยก่อนอย่ารักในวัยเรียน ฯลฯ เป็นปัจจัยที่ขัดขวางการสื่อสารเรื่องเพศของผู้ปกครองกับลูกวัยรุ่น ดังนั้น การสื่อสารเพื่อปรับทัศนคติของคนในสังคมดังกล่าวจึงมีความจำเป็น โดยอาศัยช่องทางทั้งผ่านสื่อกระแสหลัก สื่อสังคมออนไลน์ และสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมให้สังคมมีทัศนคติที่เปิดกว้างในเรื่องเพศ และมีความเข้าใจต่อความเป็นวัยรุ่นมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การสื่อสารเรื่องเพศในครอบครัวประสบความสำเร็จมากขึ้น



## 2. การจัดการอบรมอย่างต่อเนื่องจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่า การอบรมเพียงครั้งเดียว

การจัดการอบรมหรือพบกลุ่มควรจัดประเด็นการอบรมแต่ละครั้งให้ชัดเจน เพื่อให้สะดวกต่อการสร้างการเรียนรู้ เช่น ครั้งแรกจะเป็นการอบรมเรื่องความรู้และสถานการณ์เรื่องเพศ ครั้งที่ต่อไปเป็นการอบรมเรื่องทัศนคติเรื่องเพศ และการพัฒนาเยาวชน และตามด้วยการพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศ ฯลฯ ปัจจัยที่จะช่วยเสริมการอบรมอย่างต่อเนื่องก็คือ จำนวนผู้เข้าอบรมจะต้องไม่มากเกินไป (เช่น 20-25 คน) และเนื้อหาการอบรมจะต้องมีความลึกพอที่จะนำไปใช้ได้จริง เช่น เรื่องอารมณ์เพศ และความสัมพันธ์ทางเพศ ฯลฯ

## 3. การเข้าถึงพ่อแม่ผู้ปกครองที่ต้องการบริการอบรมอย่างแท้จริง

เนื่องจากการอบรมอย่างต่อเนื่องจะมีต้นทุนสูง ทั้งบุคลากรผู้สื่อสาร ทรัพยากรการอบรม ทรัพยากรเวลาของพ่อแม่ผู้ปกครอง ฯลฯ การจัดอบรมจะต้องไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครองที่มีความต้องการอย่างแท้จริง หรือพ่อแม่ผู้ปกครองที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่ ดังนั้น รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาแนวทางการจัดอบรมให้ชัดเจน เช่น หน่วยงานผู้รับผิดชอบการจัดอบรม การเตรียมวิทยากร การสนับสนุนทรัพยากร (อาหาร สถานที่ อุปกรณ์การอบรม) การประชาสัมพันธ์ โปรแกรมการอบรม ฯลฯ ตัวอย่างรูปธรรม อาทิ การกำหนดให้โรงพยาบาลชุมชนสามารถจัดกิจกรรมอบรมได้ มีการประชาสัมพันธ์ให้พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถเลือกไปสมัครเข้าอบรมได้ตามโปรแกรมที่ต้องการเป็นระยะๆ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณการอบรม ฯลฯ

## 4. พัฒนาเนื้อหาการอบรมแก่พ่อแม่ที่จะสร้างความเข้าใจในวัยรุ่นและไม่สร้างความกังวลให้พ่อแม่

การศึกษาพบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองสื่อสารกับลูกมากขึ้น เพราะกังวลว่าลูกจะมีแฟน หรือมีเพศสัมพันธ์จนตั้งครรภ์ จนเป็นเหตุให้ “หมดอนาคต” เนื้อหา

หลักที่ผู้ปกครองสื่อสารกับลูกก็คือ ชักถามว่าลูกมีแฟนหรือยัง และห้ามปรามไม่ให้มีแฟน หรือห้ามการมีเพศสัมพันธ์ ฯลฯ โดยไม่ได้มีการ “สื่อสารเรื่องเพศ” ระหว่างกันอย่างแท้จริง ดังนั้นเนื้อหาการอบรมจึงไม่ควรไปเพิ่มความรู้สึก “กลัว” หรือ “กังวล” ของพ่อแม่ผู้ปกครองในเรื่องการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น แต่ควรทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (เช่น การตั้งครรภ์ไม่พร้อมมาจากสาเหตุอะไร หากตั้งครรภ์ไม่พร้อม จะมีทางเลือกอะไร ฯลฯ) และมองเห็นโอกาสและเครื่องมือป้องกันปัญหาที่พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถจัดการได้ อาจกล่าวได้ว่า เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองมีทัศนคติที่เป็นกลางต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ไม่พร้อม จะทำให้เพิ่มคุณภาพในการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก

## บรรณานุกรม

### ภาษาไทย

- กรมอนามัย สำนักงานอนามัยการเจริญพันธุ์ กระทรวงสาธารณสุข (2554), *การให้บริการอนามัยการเจริญพันธุ์คู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กุลกานต์ อภิวัฒน์ลังการ และคณะ (2551), *การพัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องเพศศึกษาระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น*, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คู่มือการจัดการเรียนรู้ “คุยกับลูกเรื่องเพศ” (2557), เอกสารอัดสำเนา.
- นิธิดา แสงสิงแก้ว และคณะ (2557), *รายงานวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางในการออกแบบการฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการสื่อสารเรื่องเพศกับลูก*, สนับสนุนโดยแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ประเวศ ดันติพิวัฒนสกุล และคณะ (2555), *(กล้า) คุยกับลูกเรื่องเพศ*, นนทบุรี: บริษัท แอลทีเพรส จำกัด.
- พัทธวิไล ศรีแสง (2557), *โครงการประเมินผลแผนงานสร้างเสริมสุขภาพะทางเพศและโครงการป้องกันและแก้ไขการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น*, รายงานความก้าวหน้าปีที่ 1 (18 กันยายน 2556-17 กันยายน 2557) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- พรฤดี นิธิรัตน์ (2550), *สถานการณ์การสื่อสารเพศศึกษาระหว่างพ่อแม่กับลูกวัยรุ่นในครอบครัวไทย*, จันทบุรี: วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า.
- วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติ กันภัย (2546), *เพศกับการสื่อสารในสังคมไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.

ศิริพร จิรวัดน์กุล (2554), รายงานวิจัยการศึกษาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น (แม่วัยใส), สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2533), การสื่อสารกับสังคม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนักควบคุมปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ: สำนัก 2) (2556), เอกสารแนะนำเบื้องต้น การพัฒนาการดำเนินงานตามภารกิจ 9 ด้าน เพื่อป้องกันและแก้ปัญหการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในระดับจังหวัดที่มีประสิทธิผล.

อาภาพร เฝ้าวัฒนา (2555), การสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชน: การประยุกต์แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

### ภาษาอังกฤษ

Raffaelli, M. (2003), *Parent-Adolescent Communication about Sex: Retrospective Reports by Latino College Students*, University of Nebraska-Lincoln Department of Psychology.

UNICEF (2012), *Progress for Children: A Report Card on Adolescents and UNICEF Thailand. 2013*, Terms of Reference for Situational Analysis of Adolescent Pregnancy.

### สื่อออนไลน์

เว็บไซต์สรุปการประชุมระดับชาติสุขภาพทางเพศครั้งที่ 1 เรื่องการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ระหว่างวันที่ 8-10 กันยายน 2557 อิมแพคฟอรัม เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี, สืบค้นเมื่อ 9 ตุลาคม 2557 จาก [http://www.thaihealthyssex.com/news\\_detail.php?news\\_id=12](http://www.thaihealthyssex.com/news_detail.php?news_id=12)

